

Partilerin Bunalımı*

Çeviren AHMET İNSEL

Nicos Poulantzas, yazı hayatının en verimli olduğu bir çağda ve genç yaşta, beklenmedik bir biçimde aramızdan ayrıldı. Bu acı ölüm haberini üzüntüyle duyururken, yazarın LE MONDE DIPLOMATIQUES'de yayımlanmış olduğu son yazıyı okurlarımıza sunuyoruz.

Günümüzde ilerlemiş kapitalist ülkelerde siyasal partilerin işlevleri azalırken yeni bir otoriter devletçilik gittikçe yayılıyor. Bunun sonucunda ve aynı zamanda devletin daha genel bir değişiminin yarattığı imkânlarla özgürlüklerin sınırlandırılmasına yol açılıyor. Şüphesiz iktisadî ve toplumsal gerçeklik partiler sisteminin bunalımı üzerinde etkin oluyor. Ama bu etkinlik, örneğin devletin baskıcı şiddetinin artmasının kendi meşrulaştırma formüllerinin gözden geçirilmesiyle birlikte yürütmesi, devletin kendi bunalımına kendini-yeniden örgütleyerek cevap vermesi gibi siyasal ve ideolojik aygıtların değişimiyle gerçekleşmektedir.

Yeni baskı, salt «simgesel» olmayan ve özgürlüklerin sınırlandırılması, elektronik işleme, bireylerin haklarının zayıflaması, bundan böyle organik bir biçimde birbirlerine bağlı olan polis ve yargı aygıtlarının yeniden kurulması, fiziksel güce dayalı ve titiz bir denetim gibi değişik biçimler altında ortaya çıkan apaçık bir şiddete başvurmakta. Bu evrimi gizlemek için, sağ, temel bir değişiklik, kendini 1968'den beri sarsan anarşist-özgürlükçü (Libertaire) temaları kendi söylemine katıyor. Bunun için, tüm toparlamalara açık olan, kapitalizmin kültürel özümleme yetisinden yararlanıyor.

Bu yeni ideolojinin özgünlüğü, sistemi içinde yana tutmaya başardığı çelişkilerle ilgili:

— Aklaaykırılık (irrationnalisme) ile, kutsala dönüş - veya yeni maneviyatçılık (néospiritualisme) - yoluyla Marksizme ve Aydınlanma çağı akılcılığına karşı bir saldırıya geçiyor. Bu kutsala dönüş, ideolojik bunalıma karşı basit bir tepkiyi aşarak ge-

nel iradeden ve kanundan ayrı olan araççı bir akılcılık (rationalité) ve uzmanların teknokratik mantığına ulaşıyor;

Yeni-liberalizm adına ve bireyin özgürleşmesi örtüsü altında, sağcı ideoloji anti-devletçi söylemi kendine mal ediyor. Aynı zamanda, devlet sermayenin yeniden üretimini denetlerken, halk kitlelerinin ona zorla kabul ettirdikleri koruyucu-devletin toplumsal görevlerini iktisadî bunalım çerçevesinde terk ediyor;

— Yurttaşların güvenliği adı altında, egemen ideoloji, kanun ve düzen veya demokratik özgürlüklerin «aşırı kullanımını» sınırlamak (örneğin Trilateral komisyonu) gerekliliği üzerine bir söylem yayıyor ve otoritarizmi uyguluyor;

— «Biyolojik eşitsizlik» üzerine sözde bilimsel tezler adına, sağcı ideoloji güncel bunalımı yaratmakla suçlanan göçmen işçilere, üçüncü dünya ülkelerine, ve petrol üreticisi ülkelere karşı ırkçılığın yenilenmesini hazırlıyor; fakat öte yandan da yeni bir uluslararası iktisadî düzen ve halkların dayanışması fikirlerini destekliyor.

Egemen söylemin içeriğinin bu yeniden örgütlenmesi, bu söylemi hazırlayan ve yayan aygıt ve kanalların değişimine cevap vermekte. Aynı zamanda bunları suçlamakta. Devletin meşrulaştırma yöntemleri siyasal partilerin elinden çıkıp idareye geçmekte. Bu evrim okul ve üniversitenin temel ideolojik görevinin büyük haber organlarına verilmesiyle denk düşüyor. Bu kayma biraz önce belirtilemenin temeli üzerinde gerçekleşiyor. Bunun nedeni de, haber araçlarının yeniden yayılmasının ve giderek artan denetimlerinin devlet eline geçmesiyle birlikte gerçekleşmesi. Buna karşılık aracı söylemde uygulanan mantık ve simgeler sistemi, idarenin mantık ve simgeler sistemini kopya ederek kendilerini üretmekte. Bu olaylar siyasal partilerin bunalımı ve gerilemelerinin temelinde yer al-

* Bu yazı Dialectiques dergisinin 28 no.lu (güz 1979) sayısında yayınlanan Poulantzas'la yapılan söyleşiyle aynı içeriği taşıyan, Poulantzas'ın yayınlanmış en son yazısıdır.

maktadır: bu partiler, parlamentodan yürütme organına doğru kaymış olan karar alma merkezlerinde pek az varolmalarına rağmen, ayrıcalıklı muhataplar olarak, idarenin karşısında veya yanında, sınıf çıkarlarının temsili ve siyasal örgütlenme içinde kesin bir işlevi elde tutuyorlardı. Temsili demokrasinin kurumlarını sağlamlaştıran, genel irade üzerine bir söylem hazırlayıp, yayarak en önde gelen ideolojik aygıtları oluşturuyorlardı. Hukuk devletinin garantisidiler (faşist partilerin durumu ayırdır).

Bugün, idare, egemen sınıfların halk sınıflarını kendi içinde eritmeye yönelmiş gerçek bir partisi olarak kendini temel siyasal örgütleyici durumuna yükseltiyor: iktidardaki ittifak içinde uluslararası tekelci kapitalizmin hegemonyası bu gasba bağlı. İdare kararların alındığı yeri temsil ediyor. Yeni bir kurumsal kapitalizm ve yeni bir yandaşlık geliştirerek toplumsal-profesyonel gruplara partiler dışından hitap ediyor.

Bunun sonucunda da «iktidar partilerinin» temsil ettikleri sınıflar ve gruplar içinde temsil bunalımları ortaya çıkıyor. Üstelik halk egemenliğinin devlet egemenliğine doğru hızlı değişimi yoluyla meşrulaştırma da artık idareye aittir. Böylece tekonkrasinin söylemi idare içinde ayrıcalıklı bir yayın alanı bulmakta. Aynı şekilde, yeni-liberal söylem ve onun toplumsal aktörlerin mücadele ettiği oyunda hakem olan devlet anlayışı, devletin özmeşrulaştırmasını savunmakta. Gene aynı şekilde, teknokrasi tarafından yönlendirilen, göçmen işçilere karşı kanunları ve üçüncü dünya düşmanlığıyla yeni ırkçılık için de aynı şeyi söyleyebiliriz.

Bu tavırlar bütünü toplumdaki tek biçimlenmesini ve egemen ideolojinin yassılaştırmasını, onama yaratıcı popülist-halkoylamacı biçimleri ve uzmanların kapalı dillerini güçlendiriyor.

Kurumsal bunalım iktidara düzenli olarak katılan partileri ve bunların arasında da sosyal demokrat partileri ilk önce ilgilendiriyor. İngiltere'de veya Batı Almanya'da iktidara gelmeleri artık gerçek bir siyasal değişim çözümü değil. Üstelik, sağın basit bir yeniden üretimine özümlememezlerse, Schumpeter'in anladığı anlamdaki bir «rekabetçi demokrasi» içinde, değiştirilebilir yönetici elitler arasında yurttaşlar açıkça belirgin olan bir seçim yapamıyorlar. Çağdaş gelişim çoğunlukta parti ve en büyük muhalefet partisinin kurumsal bir karışımıyla tek bir parti yaratma eğilimi gösteriyor.

Sosyalist ve Avro-komünist partilere gelince, iktidardan uzak olarak, bu gelişimin sonuçlarını çekiyorlar: halkoylamacı meşrulaştırma ve iktidarın bireyselleşmesi onların geleneksel bürokratik karakterlerini güçlendiriyor; yöneticileri, kitlelerini düzene sokmak için büyük haber organlarını kullanmaya zorlanıyor. Ayrıca bu büyük kitlesel işçi partileri, siyasal stratejilerini, ideolojilerini, dolayısıyla kimliklerini etkileyen bir bunalımın sıkıntısını çekiyorlar. Avrupa komünisti partiler için sözkonusu olan, partinin kendisinin biçimini ve sosyalizm tipini ilgilendiren III. Enternasyonal tara-

fından belirlenmiş Stalinci modelin aşılması. Sosyalist partiler için (özellikle İtalyan, İspanyol ve Fransız sosyalist partileri) sözkonusu olan bir yandan kapitalizmin bunalımlarının üstesinden gelen Keynesci bir planlamacı devlet yanlısamasının yıkılmasından ve öte yandan bugünkü bunalıma bağlı olarak egemen sınıflarla ezilen sınıflar arasında bir anlaşmanın gerçekleşmesi şansının azalmasından sonra sosyal demokrasi üzerine genel bir soru

Bu soru sormalar hem stalinizmden hem de sosyal-demokrasiden ayrılacak olan bir demokratik sosyalizme geçiş yolu konusunda değişik kararsızlıklar, duraksamalar yaratıyor. Fakat solun bu bunalımın ilk nedeni (bu neden her şeyden önce toplumsaldır) atlatılmış gibi gözüküyor: her zaman işçi ağırlıklı olan komünist ve işçi* partileri işçi partisi olarak ve fabrikadaki çelişkiler içinde (parti-sendika ikilisi) ve fabrikada varolan görece türdeş çalışma koşulları çerçevesinde örgütlenmiş durumdadır. Komünist partilerin ve aynı zamanda Fransız sosyalist partisinden değişik olarak İngiliz, Alman veya İsveç sosyal-demokrat partilerinin görüşleri buydu.

Oysa devletin meşrulaştırmasının alanı yer değiştirdikçe toplumsal mücadele de yer değiştirmekte. Devletçiliğin tüketim, emek-gücünün yeniden üretimi, konut, taşımacılık, sağlık...) içinde, günlük hayatın tüm alanlarına yayılması, idari yöntemlerin yaygınlık kazanması ve aynı zamanda kimi toplumsal grupları (gençler, kadınlar, göçmen işçiler, birkaç coğrafi bölge) özellikle etkileyen koruyucu-devletin ve iktisadın bunalımı, sınıf egemenliği çerçevesinde oluşmuş anlaşmaya dokunmadan, artan bir meşrulaştırma bunalımı doğuruyorlar.

Buna karşılık halk isyanları yeni biçimler altında ortaya çıkıyor: 1930'da «yabani» bunalım döneminde kullanıldığı gibi bütünsel bir siyasal proje veya genel grev, bugün artık kullanılmıyor. İşçi sınıfını ilgilendirdiği zaman bile, birkaç yıl önceki marjinal olmadan, bu isyanlar üretici aygıtın aşağısında veya yukarısında yer alıyorlar. Bu isyanlar dağınık bir halk hoşnutsuzluğunu kültürel alana taşıyarak yoğunlaştırıyorlar: öğrenci, kadın hareketleri, çevrekoruyucu, bölgeci hareketler Alain Touraine'in savunduğunun tersine sınıf ilişkileri içeriyorlar. Bu hareketler sınıf savaşıyla çelişkili değiller, tersine sermayenin bugünkü yeniden üretimi içindeki ideolojik, siyasal ve iktisadi çelişkilere doğal olarak bağlılar Buna rağmen, bu hareketler sınıf mücadelelerini yansıtır fakat onlara indirgenmeksizin kendi özgüllüklerini de koruyorlar.

«Fabrika dışı» hareketler kendi içlerinde çeşitli toplumsal sınıfları topluyorlar. Hayat koşulları açısından görece ayrıksı olan çeşitlilik içeren bir alanı kaplıyorlar. Kendi iç çeşitlilikleri aynı zamanda memur, teknisyen, yönetici, kalifiye ücretli gibi daha büyük bir hareketlilik ve bireysel olarak

* Burada belirtilen, İngiliz İşçi Partisi türden işçi partileridir.

toplumsal terfi arayışı nedenleriyle dayanışmalı eylemler ve siyasal parti biçimiyle daha az ilgililer. Fabrikaların içinde mücadele kızışıyor: fakat 1960'lardaki yanlısamanın tersine, bilim üretim süreci içinde işçi sınıfının homojenleştirilmesi sağlanamadı. Tersine, değişik biçimler altında, kol emeğiyle fikir emeğinin arasındaki, göçmen işçiyelri işçi arasındaki, ve bunların kendi içlerinde ki ayrışmaları geliştirdi.

Toplumun içinde, ve toplumsal hareketler alanı içinde varlıkları her zamankinden daha fazla gerekli olan kitlesel işçi partilerinin bunalımının bunlar başlıca nedenleri. Demokratik bir sosyalizm arayışı geliştirilmiş bir temsili demokrasi ve dolaysız demokrasili özyönetim yuvalarıyla demokratikleşmiş bir devletin birleşmesini gerçekleştirmek zorunda Parça parça denemelerin ve mikro-direnşlerin basit öncüsü toplumsal hareketlerin tam bir özerkliğini savunan Foucault, Guatari... tarafından sunulan akıma rağmen partiler bu birleşimi gerçekleştirmek için önemli bir araç oluşturuyorlar.

Korporatizm, özelleştirme ve burjuvazi tarafından toparlanma bunların özünü değiştirmekten geri kalmaz. Bu pek ihtimal dahilinde olmayan faşizan bir poujadizm* doğuşu şeklinde değilde, Avrupa

toplumlarını tehdit eden bir «amerikanlaştırma» yoluyla olabilir. İşçi partilerinin derin değişimi için bunların içten demokratikleşmesi, kitle örgütleriyle olan geleneksel ilişkilerinin yeni duruma uyması, kendi içlerine toplumsal çeşitliliğin uyarlanması bir şekil'de alınması (örneğin aydınlar) gibi reformların tümü gerekli olmakta. Bu reformlar siyasal bunalımın üstesinden gelmelerine olanak sağlayacaklardır.

Fakat bu değişimin kendisi de temel sorunlar ortaya koyuyor: nereye kadar partiler, her şeyi içlerine alan popülist partiler olmadan değişebilirler? Toplumsal hareketlere gelince, ne kadar demokratik ve esnek olsalar da evrensel birleştirici olarak gözüken partiler içinde özümlemeleri istenir bir şey gibi gözüküyor. Bu hareketler, partiler içinde eriyebilirler, özgünlüklerini kaybedebilirler; üstelik kendilerine özgü bir örgütlenme biçimi daha bulmuş değiller ve ayrıca bulabilirler mi? Yenilenmiş işçi partileriyle toplumsal hareketler arasında aşılabilir bir gerginlik belki de demokratik sosyalizme doğru bir dinamizmin gerekli koşuludur.

Le Monde Diplomatique (eylül 1979)

* «Poujadizm», Fransa'ya özgü, orta tabakaların otoriter devlet istemlerini yansıtan bir harekettir. Hareketin adı Poujade adlı siyaset adamından gelir.